

Török bűnözők

Tények és teóriák

A Törökországban börtönbüntetésüket töltő elítéltekről készült tapasztalati ténymegállapítások értékelése különböző besorolási szempontok, anómiák, szubkultúrák és asszociációs teóriák alapján történt. Ezek a ténymegállapítások, úgy tűnik, kétségbe vonják a teóriák érvényességét és megbízhatóságát.

A törökországi börtönökben található elítéltekről készült tanulmányok alapján az alábbi általános következtetések vonhatók le. (Icli 1992., Mutlu 1993.) A vizsgált bűnelkövetők 59%-át ítélték el gyilkosság, 22%-át lopás, betörés, rablás, minősített lopás bűncselekményi kategóriák miatt. A gyilkosságot elkövetők 53%-a vidéki, a lopást, betörést, minősített lopást, rablást elkövetők 63%-a viszont városi. Következésképpen a *gyilkosságok főként vidéki, a más bűncselekményi kategóriák főként városi jelenségek*. A bűncselekményeknek ez a két típusa az esetek 81%-át teszi ki. Tanulmányomban ezt a két típust veszem figyelembe, és mellőzöm az egyéb típusokat az elméleti értékelés szempontjából. A ténymegállapítások azt mutatják, hogy a gyilkosságot elkövetők 75%-ának és a második kategóriába tartozó bűncselekményeket elkövetők 78%-ának családtagjai vagy közeli barátai közül senkinek sincs priusza. A gyilkosságot elkövetők 74%-a és az utóbbi bűncselekményt elkövetők 54%-a büntetlen előéletű. Másrészt a gyilkosságot elkövetők 48%-ánál, a lopást, betörést, minősített lopást és betörést elkövetők 43%-ánál a család anyagi háttere kielégítőnek mondható. Ezt a különleges pontot tehát kihúzzhatjuk az általánosítások közül, hiszen a gazdasági-anyagi érdek vagy nélkülözés nem jelentős determináló tényező a bűncselekmények elkövetésében. Valójában a börtönben lévő emberek 20%-a említette a gazdasági-anyagi variációt, mint determináló tényezőt.

A bűnözőket megkérték, tárják fel azokat az okokat, amelyek a bűncselekmény elkövetésére indították őket. Sem a gyilkosságot elkövetők, sem az egyéb bűncselekmény miatt elítéltek nem tudtak sajátos, tiszta értelmezést adni. Azt próbálták inkább magyarázni, hogy nem volt előre megfontolt tervük, hanem a bűnelkövetés spontán módon történt.

A gyilkosságot elkövetőknél a bűncselekmény elkövetésében meghatározó szerepet játszott a más halaki által valamelyik családtagjukon elkövetett *szexuális visszaélés* (21%), a női családtagok ellen elkövetett *nemi erőszak* (16%), az *ittas állapot* (14%), a *verekedés vagy a vérbosszú* (vendetta, 12%).

A ténymegállapítások megegyeznek a *török tradíciós kultúrával*, amelyben a családi élet különleges helyet foglal el. Következésképpen, ha az illető valamelyik családtagján erőszakot, szexuális bűncselekményt vagy nemi erőszakot követtek el, az elegendő ok a gyilkossághoz, főleg a vidéki területeken. Vidéken a személyek közötti konfliktusok fő eredete a *birtokháborítással és az öntözési csatornákkal kapcsolatos*.

A ténymegállapítások annyiban is megegyeznek a török tradíciós kultúrával,

amennyiben mellőzik az anyagi nyereségre irányuló, illetve az egoista, önző motivációkat. Az adatok azt mutatják, hogy a gyilkosságot elkövetők mindössze 10%-a, az egyéb bűncselekményt elkövetők 20%-a követi el tettét gazdasági érdek vagy nélkülözés miatt.

A bűnözők és a nem bűnözők életfilozófiái és fő értékorientációi között nincs jelentős különbség. (Mutlu, 1993.) A bűnözők is úgy vélekednek, hogy az emberek jók, bizalomra méltók, együttműködőek, barátságosak, segítőkészek. Nem találtunk jelentős statisztikai különbséget közöttük. A bűnözőknek és másoknak sincsenek precíz, kategorikus definícióik az életről és az emberekről. A populáció mindkét csoportja pozitív és negatív tulajdonságok kombinációját csatolja az ember és az élet fogalmához.

A szociális gondolkodók, mint *Yunus Emre*, *Haci Bektasi Veli*, *Mevlana* és az iszlám filozófia határozzák meg a kulturális tradíciót Törökországban. Mindannyian hangsúlyozzák a szociális viszonyok humanitárius elemeit. Az egoista, önző orientációk és az anyagi nyereség helyett ezek az értékek még a huszadik századi Törökországban is megmaradtak. Másrésről az emberi természetet egoistának, önzőnek és anyagiásnak tartják. A bűnözők csak a kötelező oktatásban vesznek részt (58% csak alsófokú iskolát végzett), és tudásukat főleg a tradíciókból nyerik; az emberi természet realitásának kombinációit és a humanitárius elemeket a nem bűnözőkhöz hasonlóan sajátítják el.

Másrésről a ténymegállapítások megnehezítik az olyan magyarázatokat, amelyek konzisztensek a kriminológiai tanulmányokban található címkézéssel (labelling), az anómiákkal, a szubkulturákkal és a különböző értékasszociációkkal.

Az *osztályozási (labelling) teória* alapvetően elfogadja azt a folyamatot, amelyet a bűnözés fejlődésében vagy a deviáns viselkedés kialakulásában észleltünk. A bűnözők emiatt a besorolás miatt – legalábbis az első bűncselekményük elkövetése után – ki vannak téve meghatározási, azonosítási, leírási, címkézési, elkülönítési, serkentési és befolyásolási eljárásoknak. Mindezek után az elárasztási szerep és a másodlagos deviancia – ahogy az osztályozási teória nevezi – kikényszeríti a bűnöző szem előtt tartását és a kívülállók-tól való megkülönböztetését. Huszonnégy törökországi börtönben vizsgált 4 000 minta azt mutatta, hogy az elkövetők egymástól elkülönült gyilkosságot és lopást, rablást, minősített lopást, rablást követtek el. Másrésről, a gyilkosságot elkövetők 74%-a, a más bűncselekményeket elkövetők 54%-a még büntetlen előéletű volt. Következésképpen mi nem láttunk semmiféle összefüggést az első és a második deviáns cselekmény elkövetése között, mint ahogy azt a besorolási teória feltételezi.

Az *anómia-teória* alapján véve elfogadja a bűnözés fejlődésében az anyagi és/vagy önző, egoista motivációkat. Bár az adatok azt mutatják, hogy az elítélteknek csak 20%-a jelölte meg az anyagi érdeket vagy a nélkülözést mint determináló tényezőt a bűncselekmény elkövetésében. A gyilkosságot elkövetők 48%-a úgy ítélte meg, hogy családjá megfelelő anyagi háttérrel rendelkezik. Következésképpen nehéz magyarázatot találni a bűnözésre – követve a konformista-, újító-, rituális- és ellenállási- koncepciókat –, mint ahogy azt az anómia-teória tanítja.

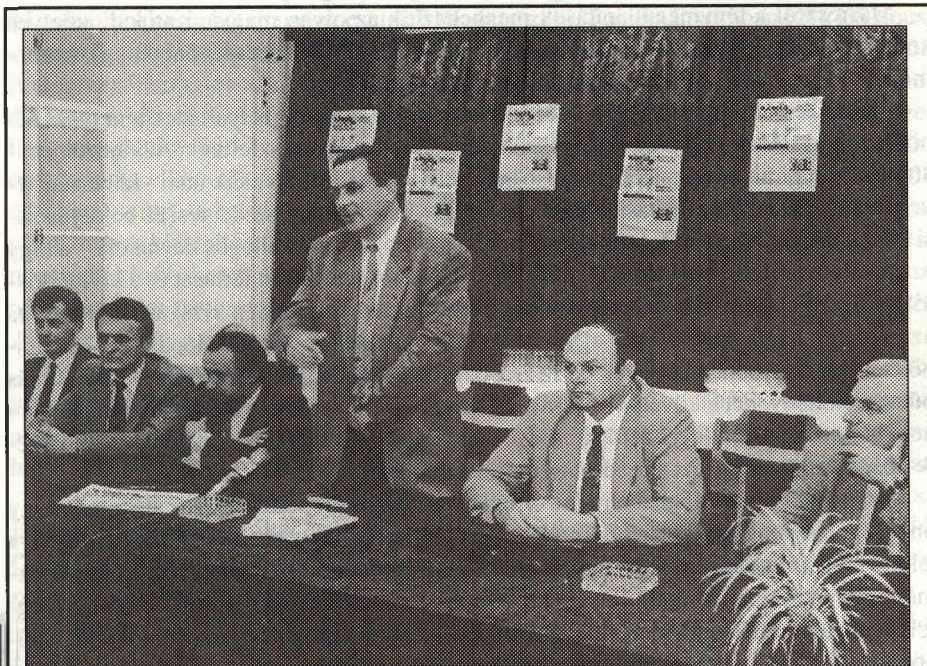
A *szubkulturális megközelítés* alapján véve elfogadja bűncselekményi okként a negatív/ellentétes és a destruktív inividuális motivációkat (Mutlu, 1993.), hogy a bűnözőknek és a nem bűnözőknek az életről és az emberekről alkotott értékorientációi megegyez-

nek. A ténymegállapítások szerint nincs statisztikailag jelentős különbség közöttük. A bűnözőkben nincsen különösebb negativista, destruktív, pesszimista orientáció az étellel és az emberekkel kapcsolatban.

A *differenciális asszociáció elmélete* hangsúlyozza a családi háttér és a kortárs csoportok szerepét a bűnözés kialakulásában. Az adatok ellenben azt mutatják, hogy a gyilkosságot elkövetők 75%-ának és a lopást, betörést, minősített lopást, rablást elkövetők 78%-ának sem a családjában, sem a baráti körében nem található büntetlen előéletű. A ténymegállapítások ellentmondanak egymásnak és a szubkultúra- elmélet felülvizsgálatára készítetnek.

Világos persze, hogy mindegyik elmélet alátámasztható vagy éppen cáfolható, ha kiemelünk néhány specifikus egyéni bűnesetet. Ellenben, ha bármely hipotézis vagy elméleti megállapítás értékeléséhez minimum 50%-os eloszlását vesszük a releváns változóknak, akkor az ellentmondó ténymegállapításoknak is van jelentőségük. E sajátos szempontból kiindulva elkerülhetetlen, hogy a törökországi bűnözőkre vonatkozóan kétségbe vonjuk a fent ismertetett elméletek érvényességét és megbízhatóságát.

Kayhan Mutlu

A BörtönÚjság megjelenésének második évfordulóján jó hangulatú sajtótájékoztatónak adott otthont a Fővárosi Bv. Intézet. Az újságírók megnézték a felújított körleteket, majd találkoztak a büntetés-végrehajtás vezetőivel, akik válaszoltak az elhangzott kérdésekre.